

LA PRIMERA NOTÍCIA BIOBIBLIOGRÀFICA SOBRE BALMES, ESCRITA PEL CANONGE RIPOLL EN 1839-1843

RAMON ORDEIG I MATA

El 24 de febrer de 1835 el canonge degà i arxiver de la Catedral de Vic, Jaume Ripoll i Vilamajor, complí els 60 anys d'edat i es jubilà. Això li permeté poder-se dedicar més assíduament a la investigació històrica i passar llargues temporades a Barcelona, on el 22 de setembre entrà a la Reial Acadèmia de Bones Lletres en qualitat d'acadèmic numerari¹.

El dia 7 d'aquell mateix mes de febrer de 1835 Jaume Balmes i Urpià, sacerdot des del 20 de setembre anterior, obtenia el doctorat de pompa –grau que s'adjudicava per oposició al millor estudiant– a la Universitat de Cervera². Abans, a primers de novembre de 1833, quan tot just tenia 23 anys i acabava de llicenciar-se en Teologia, havia fet oposicions a la canongia magistral de la Catedral de Vic. Els seus contrincants foren Jaume Passarell, de 38 anys, llicenciat en Teologia i catedràtic del Seminari, i Jaume Soler, de 34 anys, doctor en Teologia i monjo major de la Catedral. Aquelles oposicions dels tres Jaumes, com en digué la gent, que les seguí amb expectació per la presència del jove Balmes, foren guanyades per Jaume Soler, més tard bisbe de Terol³. Un quart Jaume, el nostre canonge Ripoll, era el degà del capítol i fou comissionat, junt amb el canonge Josep Iglesias, per presidir totes les sessions de les oposicions⁴. En ocasió d'elles tingué l'oportunitat de conèixer ja el tarannà i la vàlua intel·lectual del jove clergue vigatà.

---

1. GUDIOL, J., *El canonge Ripoll*, Vic, 1916, pàg. 12. Sobre la data del naixement, vegeu pàg. 16.

2. CASANOVAS, I., *Balmes: la seva vida, el seu temps, les seves obres*, Barcelona, 1932, vol. 1, pàgs. 226-231.

3. CASANOVAS, *Balmes*, vol. 1, pàgs. 213-215.

4. Arxiu Capitular de Vic, armari 57, vol. 77 (Liber XXIII Secret.), dies 31 d'octubre a 16 de novembre de 1833.

+

Llista de los que han firmado oposicion a los Concesos para la
 Canonjia Magistral de la Sta Iglesia de Vic vacante por muere
 te del D. D. Josef Calasanz Amigo ocurrida en 5 de Julio de 1833.
 Se publicaron aquellos en 17 Agosto de 1833.

En veinte y siete de Setiembre de mil ochocientos
 treinta y tres firma oposicion D. Jaime Dalmas Cle-
 rigo natural de la Ciudad de Vic de edad veinte y tres
 años cumplidos, graduado de Licencia en Sagrada Teolo-
 gia por la Universidad de Cervera.

Jaime Dalmas Clerigo.

En ocho de Octubre de mil ochocientos treinta y tres
 firma oposicion D. Jaime Soler Presbitero natural de S. Joan
 de las Abadesas, de treinta y quatro años de edad Monge Ma-
 ior de esta Sta Iglesia de Vic, graduado de Doctor en Sagrada
 Teologia por la Universidad de Cervera.

D. Jaime Soler Presb.

En 23 de Octubre de 1833 firma oposicion D. Jaime Pan-
 saret Presbitero natural de Moià de treinta años de edad
 Catedratico de Teologia en el Seminario de esta Ciudad de
 la Familia del Sr. Obispo, Licenciado de Teologia por
 la Universidad de Cervera.

Jaime Pansaret Presb.

EL TEXT DEL CANONGE RIPOLL SOBRE BALMES

Instal·lat a Barcelona, el canonge Ripoll pogué acceptar de col·laborar més estretament amb Felix Torres i Amat, bisbe d'Astorga, en el treball de l'edició de la seva obra *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, publicada a Barcelona el 1836. L'autor, en el pròleg, reconegué la col·laboració del canonge Ripoll amb aquests mots: «He resuelto publicar este ensayo trasladando literalmente a mis borradores e imprimiendo ahora varios artículos que me enviaban, y especialmente las muchas noticias biográficas y algunas de escritores para mí desconocidos, que me ha ido remitiendo mi coacadémico de la real de la Historia y de las Buenas letras de Barcelona el Sr. D. Jaime Ripoll Vilamajor canónigo decano y jubilado de la Sta. Iglesia de Vich, quien acabó de decidirme a esta impresión prestándose por fin a ayudarme y cuidar de ella.»⁵

En una «Advertencia», publicada a l'última pàgina de l'obra, es demanava als amants de les glòries literàries de Catalunya que contribuïssin a la millora de les *Memorias*, fos amb el subministrament de notícies d'escriptors desconeguts o bé amb la correcció de descuits, i s'anunciava la publicació d'un apèndix o suplement.

El canonge Ripoll posà tot seguit mans a l'obra: adquirí un manual d'un centenar de folis en blanc i hi anà escrivint, per ordre alfabètic, dades inèdites d'escriptors ja inclosos en les *Memorias* i altres d'escriptors nous. A la coberta escriví aquest títol: *Adiciones y correcciones a las Memorias de los escritores catalanes del Illmo. Sr. Dn. Felix Torres de Amat, por D. J. R. V. Borrador. I en el foli 1: Mamotreto ó quaderno que sirve para apuntar y anotar las cosas que se necesitan tener presentes para ordenarlas después. Codex vel liber farragine plenus*. El manual és avui el volum 77 de l'anomenada Col·lecció Ripoll, integrada dins l'Arxiu Capitular de Vic. A la part de dins de la coberta hi ha enganxat l'ex-libris de la «Librería de J. Oliveres y Monmany. Calle de la Fustería n. 9. Barcelona». Ha de ser la llibreria on el canonge comprà el manual.

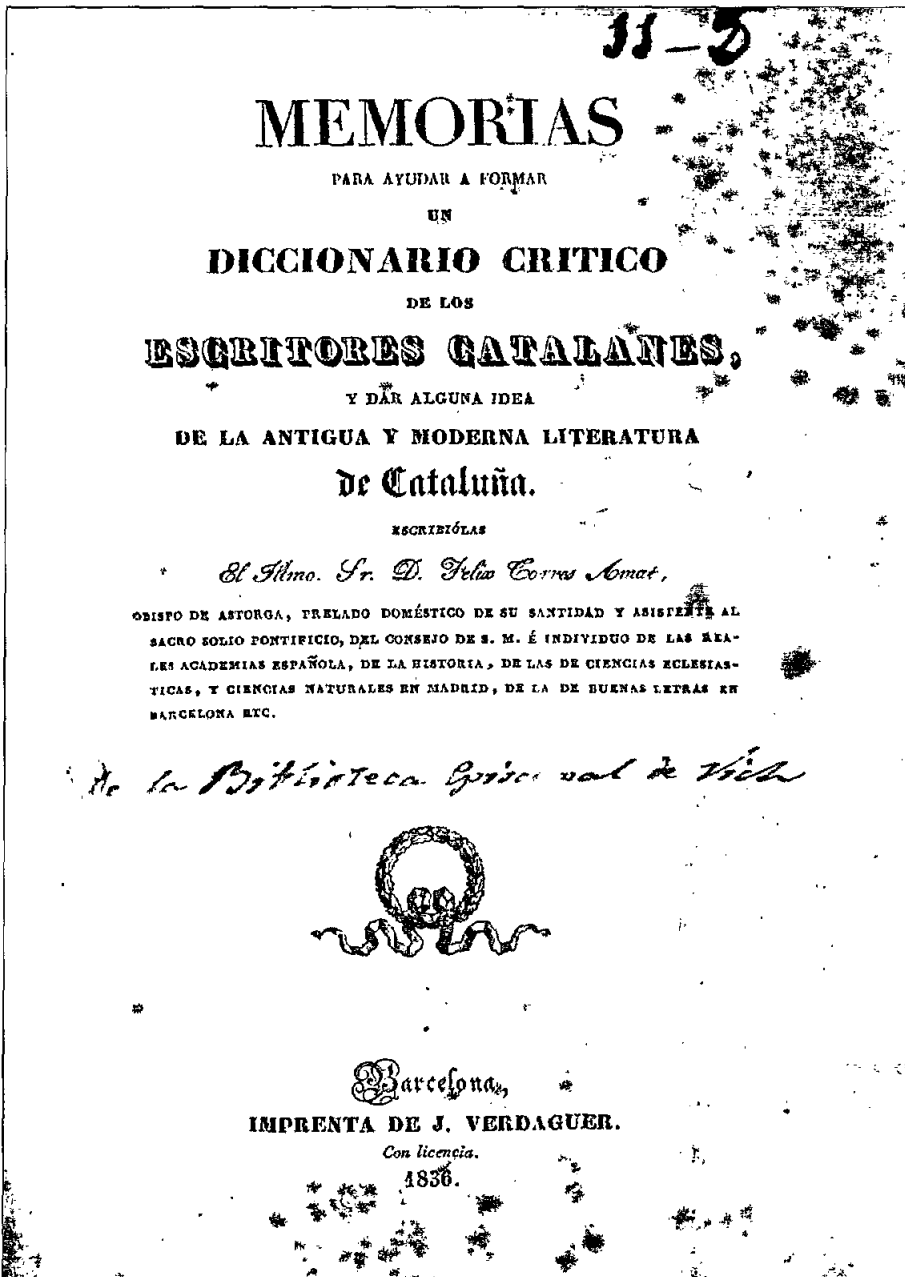
Hi aplegà 442 noms d'escriptors, alguns dels quals restaren sense cap dada, mentre que sobre la gran majoria pogué reunir diverses dades biobibliogràfiques⁶. En el foli 10 escriví la notícia biobibliogràfica sobre Jaume Balmes en els termes següents⁷:

«BALMES (D. Jaime), natural de Vich, donde nació en 181. [sic]. = *Reflexiones sobre el celibato del clero católico en parangón con la facultad de contraer de los protestantes*. "Habiendo obtenido la nota de sobresaliente la siguiente memoria, la insertamos en el cuaderno 10 a causa del retraso que ha padecido

5. TORRES, *Memorias*, pàg. XVIII. Regularitzo l'accentuació.

6. A l'Arxiu Capitular de Vic, Col·lecció Ripoll 60, es conserven un plec de notes per al suplement del diccionari i un plec de cartes del bisbe Felix Torres i Amat.

7. Per a la millor comprensió del text, he desenvolupat les abreviatures, he regularitzat els accents i els signes de puntuació i he col·locat en cursiva els títols de les obres esmentades i entre cometes els títols dels periòdics i revistes.

Portada de les *Memorias* del bisbe Fèlix Torres i Amat, obra editada a Barcelona l'any 1836 sota la cura del canonge Jaume Ripoll.

en su publicación". "El Madrileño Católico", periódico mensual, cuaderno 18º, Enero de 1839, 4º trimestre. Su data, Vich 31 Enero 1839. El redactor es D. Inocencio María Riesco Le-grand. = Se reimprimió en el periódico de "La Religión", t. . , p. ... [sic]. = *Observaciones sociales, políticas y económicas sobre los bienes del clero*. Vich, por Ignacio Valls, 1840. En el periódico "La Religión" t. 8, p. 109, se hace un elogio de las *Observaciones* y se le dice de 28 años y por consiguiente nacería Balmes en 1812. = *Consideraciones políticas sobre la situación de España*. Barcelona, por José Tauló, 1840. = *Máximas entresacadas de las obras de S. Francisco de Sales y distribuídas para todos los días del año*. Traducidas del francés al español. Vich, imprenta y librería de Ignacio Valls, 1840. = "La Civilización. Revista religiosa, filosófica, política y literaria de Barcelona", t. 1. Barcelona, imprenta de Brusi, 1841. Sus redactores D. Jaime Balmes, D. Joaquin Roca y Cornet y D. José Ferrer y Subirana. = "La Sociedad. Revista religiosa, filosófica, política y literaria", por D. J. B. Barcelona, imprenta de Brusi, 1843».

COMENTARI AL TEXT

Jaume Balmes fou, doncs, un dels nous escriptors catalans que el canonge Ripoll cregué que havien de figurar en el suplement de les *Memorias*. L'observació atenta de les 15 ratlles que ocupa la notícia sobre Balmes fa adonar de les diverses tonalitats de la tinta, de manera que es dedueix fàcilment que el canonge no la va escriure d'una sola tirada sinó que anà afegint nova informació així que li arribava.

D'antuvi començà per escriure el primer cognom de l'escriptor, seguit del nom de pila entre parèntesis, de la ciutat d'on era natural i de l'any del seu naixement. Com que aquesta última dada no la sabia ben bé i tenia l'inconvenient de trobar-se a Barcelona per esbrinar-la, deixà la xifra incompleta en espera de poder-la completar més endavant. Tot seguit apuntà el títol de la memòria *Reflexiones sobre el celibato*, signada a Vic el 31 de gener de 1839, guanyadora del concurs convocat pel periòdic mensual «El Madrileño Católico», el qual la publicà dins el seu número o quadern 10, corresponent al mes de març de 1839.

Abans que aquella memòria, l'any 1838 Balmes havia publicat quatre composicions poètiques en les pàgines del periòdic de Barcelona «La Paz»⁸. Aquelles poesies, però, no havien merescut que el canonge de Vic, si les arribà a conèixer, decidís la inclusió de l'autor en el seu manual.

Molt diferent, en canvi, fou la reacció del canonge davant d'aquella memòria sobre el celibat. Fou reproduïda, com Ripoll mateix deixà apuntat, dins el periòdic barceloní «La Religión», dirigit per Joaquim Roca i Cornet, el qual l'en-

8. Les referències exactes consten dins BALMES, J., *Obras completas*, B. A. C., tom VIII, Madrid, 1950, pàg. 648.

capçalà amb unes frases laudatòries envers el novell autor⁹. Sabem que «La Religión» reproduí la memòria a iniciativa del canonge Ripoll. En una carta que Balmes dirigí al seu amic Josep Cerdà, datada a Vic el 31 d'agost de 1839, li deia: «El Canónigo Soler me ha pedido la memoria aquella para remitirla al Canónigo Ripoll, quien se la ha pedido: yo he pensado que V. tal vez le habría dado noticia de ella.»¹⁰ I en una altra carta datada a Vic el 17 de novembre següent i dirigida a Josep Ferrer i Subirana, Balmes deia: «Ya tenía alguna noticia de que se trataba de reimprimir la Memoria; yo no he hecho para ello la menor gestión, es idea que ha ocurrido a otros, no a mí. Un día de éstos el Sr. Canónigo Soler me pidió la anuencia, mostrándome al propio tiempo una carta del Sr. Canónigo Ripoll que versaba sobre este objeto: respondí que no tenía inconveniente y que el negocio por mi parte quedaba enteramente confiado a la discreción y voluntad de tan recomendable sujeto. En la misma carta se hablaba también de que se me instase para que remitiera algunos escritos al periódico La Religión: no me fuera esto difícil, pues en materias de literatura y de religión no me faltan algunos cartapacios...»¹¹

Es dedueix, per tant, que el canonge Ripoll, un cop obtinguda i llegida la memòria demanada a Balmes, per mitjà del canonge Soler, a finals del mes d'agost, en quedà entusiasmat. Decidí llavors que calia donar-li més difusió a Catalunya i demanà l'anuència a Balmes, altre cop per mitjà del canonge Soler, per poder-la reproduir dins el periòdic «La Religión». A més, volia que enviés al mateix periòdic altres escrits. Jaume Ripoll, per tant, se'n mostra com un precoç admirador de Balmes i un entusiasta propagador de la seva obra incipient.

El fet que en la notícia del canonge aparegui esmentada la reimpressió de «La Religión», però deixant en blanc les xifres del tom i de la pàgina, fa pensar que ho degué anotar quan ja estava decidida la seva publicació, però encara no havia aparegut. Hagués anat així o no, el fet és que el canonge Ripoll decidí la inclusió de Balmes en el seu volum manuscrit de les *Adiciones y correcciones* arran mateix de la publicació de la memòria *Reflexiones sobre el celibato* l'any 1839. Es tractava d'un escriptor novell i molt jove —el 28 d'agost d'aquell any complí els 29 anys— per figurar en l'apèndix de les prestigioses *Memorias* del bisbe Torres i Amat, però el canonge, en vista d'aquella primera obra, considerà de seguida que mereixia aquell honor.

L'any següent, 1840, afegí al text de la notícia les dades bibliogràfiques corresponents a l'obra titulada *Observaciones sociales, políticas y económicas sobre los bienes del clero*, acabada d'escriure per Balmes el dia 1 de març del mateix 1840 i publicada a Vic, a la impremta d'Ignasi Valls, el mes d'abril següent. Es tractava d'un opuscle de 112 pàgines, del qual es féu una tirada de 2000 exemplars¹². Balmes tenia informat el canonge Ripoll de l'elaboració d'aquella seva segona obra. Així es manifesta en la carta que Balmes escriví al seu amic Antoni Ristol, datada a Vic el 15 de febrer de 1840, en la qual li deia: «Es regular que a

9. «La Religión», vol. 6 (desembre 1839), pàgs. 356-369, i vol. 7 (gener de 1840), pàgs. 30-43. Vegeu també CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàgs. 142-144.

10. CASANOVAS, *Balmes*, vol. III, carta 55, pàg. 53.

11. CASANOVAS, *Balmes*, vol. III, carta 68, pàg. 63.

12. CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàg. 152.

estas horas el Sr. Canónigo Ripoll te habrá dicho alguna cosa sobre un escrito que trato de publicar cuanto antes en defensa de los bienes del clero; si el escrito para a tus manos, medítalo bien: y cuando nos veamos, o me escribas, me dirás lo que te parece.»¹³ De la ressenya que en féu «La Religión», on es deia equivocadament que l'autor tenia 28 anys, el canonge deduí que Balmes deuria haver nascut el 1812.

L'estiu del mateix any 1840 afegí a la seva notícia biobibliogràfica la nota sobre l'obra *Consideraciones políticas sobre la situación de España*, estampada a Barcelona el juliol d'aquell any per l'impressor Josep Tauló i posada a la venda durant l'agost. De les *Consideraciones* se'n tiraren 1000 exemplars i mentre durà la impressió Balmes residí al tercer pis de la casa Picó del carrer de la Portaferrixa¹⁴.

El canvi de tinta demostra que fou posteriorment, però dins l'any 1840, que afegí les dades sobre l'obra *Máximas entresacadas de las obras de San Francisco de Sales y distribuidas para todos los días del año*, traduïda per Balmes del francès per encàrrec del canonge Soler i impreses a Vic per Ignasi Valls poc després d'acabar la impressió de les *Observaciones*¹⁵.

Pel febrer de 1841 Balmes fou proposat i admès com a acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Recordem que el canonge Ripoll n'era acadèmic numerari des de 1835. El juliol del mateix any 1841, acabades les classes de matemàtiques a Vic, Balmes, que des del juny de 1835 havia viscut a la seva ciutat natal, traslladà el seu domicili a Barcelona i renuncià a la càtedra de matemàtiques. Anà a Barcelona per tal de fer-se càrrec, junt amb Joaquim Roca i Cornet i Josep Ferrer i Subirana, de la redacció de «La Civilización», nova revista religiosa, filosòfica, política i literària que havia planejat, com a successora de «La Religión», i que sortí de la impremta d'Antoni Brusi des de l'1 d'agost de 1841¹⁶. Ripoll s'afanyà a consignar aquella iniciativa literària de Balmes en el seu manuscrit de les *Adiciones y correcciones*.

S'obrí tot seguit un parèntesi, que durà gairebé dos anys, en què el canonge Ripoll deixà d'anotar les noves publicacions balmesianes. No anotà *La religión demostrada al alcance de los niños* (Barcelona, Brusi, novembre 1841), ni *Manual para la tentación* (Barcelona, Tauló, desembre 1841), ni *Conversa de un pagès de la montanya sobre lo Papa* (Barcelona, Tauló, gener 1842), ni *El protestantismo comparado con el catolicismo en sus relaciones con la civilización europea*, tom I (Barcelona, Tauló, abril 1842)¹⁷.

No és pas que Jaume Ripoll no valorés com calia tot aquell deversall d'obres. Passava, però, que no tenia a mà el seu manuscrit. L'havia enviat, com veurem tot seguit, al bisbe d'Astorga.

13. CASANOVAS, *Balmes*, vol. III, carta 73, pàg. 66.

14. CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàgs. 165-166.

15. CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàgs. 155-156.

16. CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàgs. 125-127, 174-175, 187-194.

17. BALMES, *Obras completas*, tom VIII, pàgs. 786-788.

L'1 de març de 1843 sortí de la impremta Brusi de Barcelona el primer número de «La Sociedad», revista religiosa, filosòfica, política i literària de 48 pàgines quinzenals en quart, redactada per Balmes tot sol¹⁸. Fou l'última obra balmesiana que Ripoll registrà en les seves notes, que tornava a tenir en el seu poder.

EL BISBE D'ASTORGA I EL MANUSCRIT DEL CANONGE RIPOLL

El volum manuscrit de les *Adiciones y correcciones* estigué un temps en mans de Felix Torres i Amat, bisbe d'Astorga. Ho sabem perquè ell mateix deixà escrita i signada, en el *verso* del foli 3, la nota següent: «He recorrido estos apuntes de mi laborioso amigo S^r. Ripoll, que deseo se conserven en la Biblioteca de Escritores Catalanes del Colegio Episcopal de Barcelona; pero a escepción de algunas pocas noticias que tienen alguna importancia para la historia literaria no deben todas las demas ocupar ningún lugar en las *Memorias de Escritores Catalanes*. Lo mismo ha juzgado el sesudo y erudito Canónigo de Burgos, nuestro apreciable paisano Dⁿ. Juan Corminas, al cual encargué que registrara este Apéndice que me envió el S^r. Ripoll, y segun me escribe, sólo en obsequio de dicho S^r. ha notado algunos para añadir a la lista que he formado a fin de imprimir en un Suplemento algunos articulos muy interesantes que se extraviaron al arreglar en Madrid el original de dichas memorias, de cuya impresión cuidó el mencionado S^r. Ripoll. Solamente el articulo de Carbonell, uno de los extraviados que habia dejado al célebre Morezon, merecía un suplemento; pero no los articulos Soler de Vich, Vallcendrera de Lerida y otros que sólo se dirigen a fomentar devociones poco sólidas que salen ahora a lucir; y algunas de ellas como las de Sta. Filomena, Sⁿ. Luis Gonzaga, etc. aumentan el fanatismo con milagros falsos etc. Felix, Obispo de Astorga.»

Aquesta nota, dissortadament, no porta data. En ella s'atribueix al canonge Ripoll la tramesa del volum. Tant la tramesa per part del canonge com el repàs i la nota per part del bisbe hagueren de tenir lloc entre la tardor de 1841 i la primavera de 1843. Com hem vist, l'1 d'agost de 1841 sortí el primer número de «La Civilización», registrada encara pel canonge, i l'1 de març de 1843 sortí el primer número de «La Sociedad», que pogué tornar a registrar. La nota degué ser escrita a Astorga, lloc habitual de residència del bisbe, on Ripoll devia haver enviat el manuscrit. Molt probablement l'intermediari fou Valentí Torres i Amat, germà del bisbe i llavors canonge de la Catedral de Vic¹⁹.

Segons el bisbe d'Astorga, només unes poques notícies eren aprofitables. Corroborava així el parer del canonge de Burgos Joan Corminas, «paisano» del bisbe atès que tots dos eren catalans, de Sallent el bisbe i de Manlleu el canonge. Aquest, «sólo en obsequio de dicho S^r.», és a dir, del canonge Ripoll, anotà algu-

18. CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàgs. 319-321.

19. El 6 de juny de 1845 s'acomiadà del capítol de Vic per anar a prendre possessió del càrrec de sacristà de la Catedral de Barcelona. Cf. Arxiu Capitular de Vic, armari 57, vol. 78 (Liber XXIV Secret.).

nes notícies per tal d'afegir-les a la llista que el bisbe Torres i Amat tenia preparada «a fin de imprimir en un Suplemento algunos artículos muy interesantes que se estraviaron al arreglar en Madrid el original de dichas memorias, de cuya impresion cuidó el mencionado S^r. Ripoll». No sabem pas si la notícia sobre Balmes merescqué, en aquell moment, l'honor de ser escollida. En tot cas, si fou escollida, ho fou «sólo en obsequio de dicho S^r.».

En la nota el bisbe Torres i Amat expressava el seu desig que el manuscrit del canonge Ripoll es conservés a la Biblioteca d'Escriptors Catalans del Col·legi Episcopal de Barcelona. Es tractava de la biblioteca que havia iniciat Ignasi Torres i Amat, bibliotecari de la biblioteca episcopal barcelonina, i que, després de la seva mort el 1811, havia continuat el seu germà Fèlix²⁰. Malgrat el desig expressat pel bisbe d'Astorga, el manuscrit tornà a mans del canonge de Vic, que el degué reclamar.

BALMES ELOGIA EL CANONGE RIPOLL

Hem vist que l'última obra balmesiana registrada pel canonge Ripoll, un cop tornà a tenir el seu manuscrit, fou la revista «La Sociedad». I fou precisament dins «La Sociedad» que Balmes inclogué un elogi dirigit al canonge de Vic. Ho féu en el número 12, corresponent al 15 d'agost de 1843, dins un article que titulà *Antigüedades*.

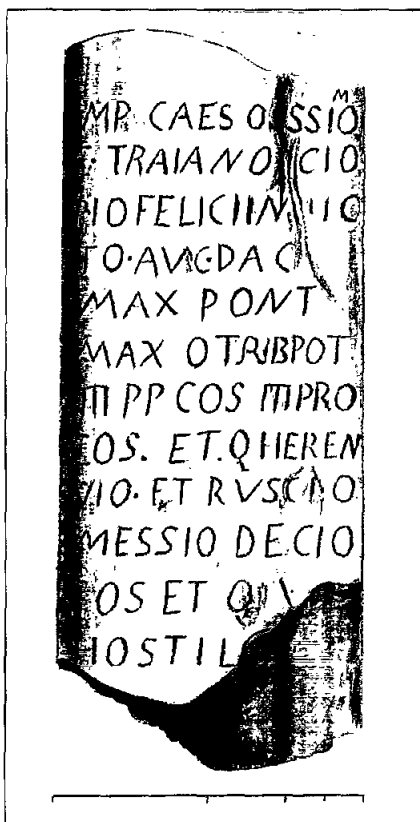
Resulta que pel febrer de 1842 havien estat trobades al Molí de les Canes, entre Centelles i Aiguafreda, al Congost, sis columnes molt antigues. Eren sis mil·liaris, amb les corresponents incripcions, pertanyents a la via romana que anava des de la ciutat d'Ausa fins al tram vallesà de la via Augusta²¹. Els primers que els examinaren i que en copiaren les incripcions foren dos centellencs aficionats a les antiguitats i entusiastes catalanistes –foren dels primers en usar el mot «catalanista»–, l'apotecari Josep Subirana i l'hisendat Josep Cerdà, ambdós grans amics de Balmes²². N'informaren al canonge Ripoll, al qual feren a mà els dibuixos que n'havien tret²³. Un dels mil·liaris, el que tenia la incripció més bonica i més llarga, fou portat a Vic, a la sala capitular de la Catedral, on el canonge pogué anar transcrivint les lletres i anar buscant la seva interpretació. No faltà el sorneguer de torn que, en veure el canonge passar tantes estones davant d'aquell mondlit, li llançà aquesta sàtira: «Senyor canonge, aquesta serà la seva llosa funerària!» Molts anys després recollí l'anècdota mossèn Gudiol, el qual també deixà consignat que al canonge Ripoll «certa gent el titllava de maniàtich quan el veyà capficat confegint

20. TORRES, *Memorias*, pàg. XXIV.

21. FABRE, G.; MAYER, M.; RODÀ, I., *Epigrafia romana d'Osona*, dins «Ausa» x (1982), pàgs. 293-318, nùms. 6, 7, 8, 9, 10 i 11.

22. CASANOVAS, *Balmes*, vol. I, pàgs. 525-526.

23. Sembla que han de ser els dibuixos conservats a l'Arxiu Capitular de Vic, Col·lecció Ripoll 76, ff. 6-9.

El millor mil·liari trobat l'any 1842 al Molí de les Canes, avui número 7592 del Museu Arqueològic de Barcelona, segons un dibuix guardat entre els papers del canonge Ripoll (arm. 59, vol. 76).

lletres y fent guardar pedrotes, aplegant xavos y llegint papers ratats y plens d'arnes»²⁴. El canonge publicà els resultats del seu estudi, sota el pseudònim o anagrama de Diego Lorpli, en un opuscle de dues pàgines titulat *Inscripción romano-imperial recién descubierta en el Congost*, imprès a Vic el juny de 1843.

Una carta escrita per l'esmentat Josep Subirana al canonge Ripoll, que llavors residia al carrer de la Ramada de Vic, ens informa dels prolegòmens duts a terme per Balmes i els seus col·laboradors per tal de publicar un resum de l'opuscle i el text de la inscripció dins «La Sociedad». Subirana, en carta datada a Centelles el 10 de juliol de 1843, deia al canonge, entre altres coses: «Recibí su muy favore-

24. GUBIOL, *El canonge Ripoll*, pàg. 13.

cida del junio con el impreso de la copia y esplicacion de la columna de las Canas, quedando sumamente obligado a la fineza y preferencia con que se sirvió V. honrarme, tomándose el trabajo de mandármela luego de haber salido de la prensa. Admito el ofrecimiento que V. me hace de algunos ejemplares más, para remitirlos a Cerdá, quien me escribió lo hiciese así, para dar gusto al Doctor Balmes que desea ser el primer periodista que publique ese nuevo trabajo de V. Y sería muy bueno hiciese V. doble agasajo facilitando las observaciones que al objeto tiene V. hechas. Débese aun rectificar un poquito la nota del descubrimiento de las columnas, que fueron descubiertas frente del molino harinero propio de la casa Terrés de la Garriga, sito en la quinta o granja de las Canas (Mas Canas), posesión de la Condesa de Centellas.»²⁵

Balmes publicà el contingut de l'opuscle del canonge Ripoll, precedit d'una introducció que redactà ell mateix i que encapçalà amb el títol *Antigüedades*. Balmes, en referència al canonge, tenia un concepte totalment oposat al d'aquella certa gent que el titllava de maniàtic. En l'esmentada introducció deia, entre altres coses: «Nuestros lectores descifrarán con poca dificultad el anagrama del Sr. Don Diego Lorpli; reconociendo en él al insigne anticuario D. Jaime Ripoll, canónigo de la iglesia Catedral de Vich, uno de esos hombres que honran el pais en que nacen, á pesar de que su extremada modestia los induzca á envolverse en la oscuridad. Teniendo alguna noticia de los muchos trabajos del Sr. Ripoll, nos lamentamos de que los conserve ocultos en su bufete, y siempre tememos no queden perdidos para la historia preciosos apuntes que pudieran ilustrarla». I en nota a peu de pàgina afegia: «Al corregir las pruebas de este pliego, hemos sabido el fallecimiento del señor Ripoll; el clero ha perdido un individuo ejemplar por sus virtudes, y la ciencia arqueológica uno de sus mas ilustres profesores.»²⁶

La defunció del canonge Ripoll ocorregué a Vic el 15 de novembre de 1843. El número de «La Sociedad» en què es publicà l'article *Antigüedades* fou el 12, últim del primer tom, corresponent al 15 d'agost de 1843. En teoria, doncs, el 15 d'agost es feia referència a una mort ocorreguda el 15 de novembre següent. Aquesta desavinença de dates té, evidentment, una explicació.

A primers d'agost de 1843 Balmes hagué de fugir de Barcelona en començar, dins el curs de la nova revolta que havia esclatat, un moviment popular contra la gent titllada de moderada²⁷. Decidí anar-se'n al Cerdà de Centelles i aturar-se abans al Prat de Dalt, dins el terme municipal de Caldes de Montbui, on tot seguit tingué cura de preparar el número 12 de «La Sociedad», amb els índexs de tot el primer tom²⁸. L'impressor Antoni Brusí, en carta datada el 28 d'agost de 1843 a Perpinyà, on havia cercat refugi, deia a Balmes: «Si pueden Vdes. publicar el n° del 15 de este mes, según me indica Soler que V. desea, será tanto mejor, pero dudo que pueda lograrse atendido lo adelantado del mes.»²⁹

25. Arxiu Capitular de Vic, Col·lecció Ripoll, vol. 80, any 1843.

26. «La Sociedad», vol. I (1843), pàg. 564. Reproduït dins BALMES, *Obras completas*, tom VIII, pàgs. 390-392.

27. CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàgs. 325-351.

28. CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàgs. 330-333.

29. CASANOVAS, *Balmes*, vol. III, pàg. 320, núm. 395.

Brusi tenia raó de dubtar-ne. De fet, pel que es dedueix de l'esment a la defunció del canonge Ripoll, el número del 15 d'agost no fou publicat a finals del mes d'agost sinó a finals del mes de novembre, quan tant Balmes com Brusi pogueren tornar a Barcelona. La ciutat, després de ser bombardejada i bloquejada, capitulà el 19 de novembre i fou ocupada per les tropes el 20. El dia 21 foren obertes les portes de la ciutat a la gent civil i milers de ciutadans, Balmes entre ells, tornaren a les seves cases aquell dia o l'endemà³⁰.

Mentrestant, el cadàver del canonge Ripoll fou portat a enterrar, d'acord amb les seves últimes voluntats, a l'església de Santa Eugènia de Berga. Disgustat per la supressió del dret de ser enterrat dins la sepultura canonical de la Catedral, no havia volgut que l'enterressin al nou cementiri municipal de Vic, situat en un lloc que considerava impropï en aquells temps de guerra, donat que es trobava als afores de la ciutat. Havia dit que no volia que els seus ossos fossin trets de la tomba a canonades³¹.

El mil·liari no serví de llosa funerària, com havia pronosticat el burleta. El canonge Ripoll havia demanat al capítol, el 14 d'agost de 1843, tres mesos abans de morir, que col·loqués aquella peça arqueològica als claustres de la Catedral. El seu desig no fou satisfet i, un cop mort el canonge, el mil·liari feia nosa i cap d'aquells il·lustres eclesiàstics en sabia veure la importància. S'oferí a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona com a regal per al seu museu o per al nou museu provincial. El canonge que féu l'oferiment a Pròsper de Bofarull, que s'apressà a acceptar el regal, deia que aquella peça «colocándola en esta [Catedral] de nada aprovecharía y quedaría sepultada en el olvido, y tal vez de burla a la muchedumbre»³². En una altra carta, datada el 3 d'octubre de 1844, el mateix canonge deia a una altra persona: «Ara estich ocupat en enviar la làpida de la inscripció romana imperial al gran museu que se ha establert en Barcelona: assí habem judicat farà paper per los aficionats, quant en estos claustros no faria sinó embarazar.»³³ El 10 de novembre següent el mil·liari era traslladat a Barcelona³⁴. Actualment forma part, amb tot honor, de les col·leccions del Museu Arqueològic³⁵.

BALMES, INCLÒS EN EL SUPLEMENTO

Fou l'any 1848, immediatament després de la mort de Balmes, que aparegueren les primeres biografies, gens madures i poc serenes, dedicades al gran personatge. En vida d'ell només s'havia publicat la *Vindicación personal*, anomenada Autobiografia pel pare Casanovas, signada a Vic el 13 d'agost de 1846³⁶. L'any

30. CASANOVAS, *Balmes*, vol. II, pàgs. 344-345.

31. GUDIOL, *El canonge Ripoll*, pàg. 15.

32. Arxiu Capitular de Vic, Col·lecció Ripoll 81. Es tracta del borrador de la carta, que no porta data.

33. Arxiu Capitular de Vic, Col·lecció Ripoll 81.

34. GUDIOL, *El canonge Ripoll*, pàg. 13, nota 1.

35. FABRE, *Epigrafia*, núm. 6, pàgs. 304-307.

36. CASANOVAS, *Balmes*, vol. I, pàgs. VII-IX.

1848, doncs, es publicaren, a més d'incomptables articles necrològics, les controvertides *Biografía del Dr. D. Jaime Balmes, presbítero*, de l'advocat vigatà Antoni Soler, i *Noticia histórico-literaria del Dr. D. Jaime Balmes, presbítero*, de Bonaventura de Córdoba. També es publicà la més equànime i documentada *Vida de Balmes, extracto y análisis de sus obras*, de Benet Garcia de los Santos³⁷.

El suplement a les *Memorias* del bisbe Fèlix Torres i Amat, que morí el 1847, no aparegué fins l'any 1849. Fou el manlleuenc Joan Corminas, canonge de la Catedral de Burgos, qui el publicà en aquella ciutat castellana amb el títol *Suplemento a las Memorias para ayudar á formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña, que en 1836 publicó el Excmo. é Ilmo. Señor Don Felix Torres Amat, Obispo de Astorga*. En el pròleg reconeixia l'ajut de savis catalans, especialment de Jaume Ripoll i de Pròsper de Bofarull. De Ripoll deia: «... el Sr. D. Jaime Ripoll, canónigo de Vich ya difunto, cuyos manuscritos disfruté, si bien por dos días y muy rápidamente.»³⁸ Es referia, sens dubte, al fet que havia pogut consultar el volum de les *Adiciones y correcciones* i n'havia tret dades; tot seguit l'havia retornat al bisbe Torres i Amat.

La biobibliografia de Balmes ocupà cinc pàgines del *Suplemento*, cosa natural després dels grans èxits obtinguts durant els darrers anys de la seva vida i en ple apogeu de la seva glorificació pòstuma. En pocs anys, de 1839 a 1848, el jove i desconegut professor de matemàtiques de Vic havia passat a ser un personatge conegut arreu i reconegut per molts com a geni. Per això Corminas confessava: «Tantas obras y tan importantes, compuestas en tan reducido período, son un prodigio de fuerza y actividad intelectual.»³⁹

CLOENDA

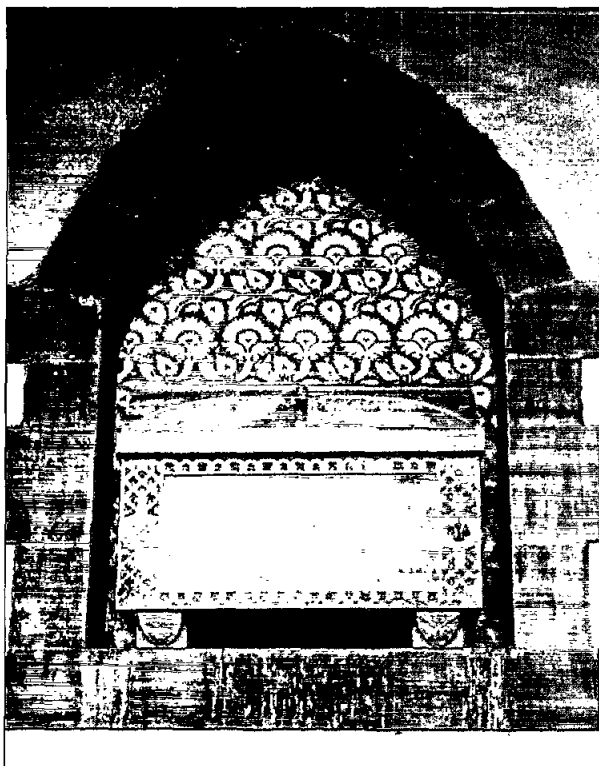
L'interès de la breu notícia biobibliogràfica escrita pel canonge Ripoll està en el fet que fou escrita arran mateix de l'aparició de les obres balmesianes registrades. Constitueix una mostra de l'admiració que el cèlebre i erudit canonge de Vic sentí de bona hora, abans que ningú, per la persona de Balmes i les seves primeres obres –no pogué conèixer les grans obres que publicà en 1844-1847–, per les quals cregué de seguida que havia de figurar en el suplement del diccionari d'escriptors catalans del bisbe Fèlix Torres i Amat. Una admiració lúcida, serena, que precedí uns quants anys a l'admiració col·lectiva, romàntica, que glorificà el Balmes sacerdot i savi amb motiu de la seva mort prematura, als 38 anys.

La glorificació de Jaume Balmes féu que les seves despulles fossin tretes l'any 1865 del cementiri municipal de Vic, aquell on el canonge Ripoll no havia volgut ser enterrat, i inhumades solemnement en el panteó aixecat al bell mig dels claus-

37. CASANOVAS, *Balmes*, vol. 1, pàgs. IX-XVIII.

38. CORMINAS, *Suplemento*, pàg. IV.

39. CORMINAS, *Suplemento*, pàgs. 29-34.

Sepulcre actual del canonge Jaume Ripoll, emplaçat en el claustre superior de la Catedral de Vic des de l'any 1916. (Arxiu Fotogràfic del Bisbat de Vic)

tres de la Catedral⁴⁰. Anys més tard, el 1916, les despulles de Jaume Ripoll eren exhumades de la seva tomba de l'església de Santa Eugènia de Berga i traslladades també als claustres de la Catedral, en un sepulcre molt més humil, però digne⁴¹.

Es tractava de concedir als dos personatges una distinció extraordinària, tan extraordinària com havia estat l'obra respectiva. Una distinció que per a alguns coetanis dels personatges hauria estat inconcebible. En un cas i l'altre es demostrava que el canonge Ripoll havia tingut tota la raó en intuir la gran vàlua de Jaume Balmes i que Balmes havia tingut tota la raó en les seves apreciacions sobre Jaume Ripoll.

40. DURAN, J., *Monumentos conmemorativos de Balmes*, dins «Ausa» IV (1961-1963), pàgs. 441-450.

41. GUIDOL., *El canonge Ripoll*, pàg. 16.